

Pomembnost terminologije

Ni vseeno, če so nekoga »odpeljali« ali »ugrabili«

Terminologija oziroma čim bolj jasen način pisanja ali govora je zelo pomemben za demokracijo oziroma dobro počutje. Žal je jezik oziroma govor v naših medijih in politiki prepreden z izrazi, ki nekaj prikrivajo ali so celo netočni. V večini primerov gre za ostanke komunistične miselnosti.

V publicistiki in politiki se že dolgo pojem *demokratizacija* (leta 1990) zamenjuje s pojmom *osamosvojitve* (leta 1991). Kdo je za to kriv, je težko reči. Demokratizacija je eden najpomembnejših »dogodkov« v sodobni slovenski zgodovini in je tudi omogočil osamosvojitve.

Naj navedem samo dva primera od tako rekoč nešteti. V zborniku *Države praznujejo. Državni prazniki in skupnosti na območju bivše Jugoslavije* (Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, zbirka *Zupančičeva knjižnica*, Filozofska fakulteta, Znanstvena založba FF, 2017, str. 266) je Jaka Repič zapisal: »V osemdesetih letih so se v diaspori že začeli pojavljati pozivi k temu, da bi v domovini priznali poboje in druge krivice. Osamosvojitve Slovenije leta 1991 so razumeli tudi kot 'osvoboditev izpod komunizma', kar je spominskim proslavam prineslo nov zagon. Ob spominski

V publicistiki in politiki se že dolgo pojem demokratizacija (leta 1990) zamenjuje s pojmom osamosvojitve (leta 1991).

proslavi leta 1990 se je Tine Debeljak ml. ozrl na več kot 40 let proslav in opozoril, da so se spremembe začele pojavljati tudi v domovini.«

Izpod komunizma se nismo osvobodili leta 1991, ampak leta 1990. Avtor očitno sploh ni opazil, da je zapisal napačno letnico, kar je še bolj »čudno«, saj je že v naslednjem stavku omenil leto 1990 in »spremembe« v Debeljakovi domovini Sloveniji.

V spremni besedi v knjigi Mirka Bogomirja Mikliča *Sredi krute sile nežno trajam* (o politiku Edvardu Kocbeku, 2017) je dr. Janez Juhant zapisal (str. 426): »Laž se je torej s terorjem širila ter prepletala vse pore našega osebnega in družbenega tkiva. Formalna demokracija leta 1991 je ni mogla kar na hitro odpraviti – še manj vseh njenih globokih in tragičnih posledic –, zato njena odprava oziroma očiščenje ostaja konkretna in neposredna življenjska naloga.«

Ne, formalno demokracijo smo dobili (si jo izborili) leta 1990, ne pa leta 1991,

Takšnih komunističnih spomenikov je po Sloveniji zelo veliko (v tem primeru Stari Log pri Kočevju). V njih je polno pretiravanj in nesmislov. Predvsem pa je bil izraz »slovensko ljudstvo« za komuniste sopomenka za njih, za komuniste. Foto: I. Ž.

ko smo se osamosvojili od Jugoslavije. Torej, **demokratizacija** (1990) je en izjemno pomemben pojem, **osamosvojitve** (1991) pa drugi.

Razdvajanje, razdor

»Dvajset let potem, leta 2022, Janša in Kučan še vedno politično hranita drug drugega in razdvajata narod.« (*Reporter*, 28. 10. 2022, str. 3)

To je tipični besednjak mnogih avtorjev in izraža nerazumevanje demokracije. V demokraciji namreč lahko vsi nastopajo v politiki in javnem prostoru, tudi upokojenci, tudi nekdanji predsedniki. Politično lahko počnejo vse, kar ni prepovedano z zakonom ali moralnimi pravili. V političnem diskurzu velikokrat akterji »hranijo« drug drugega. To je sestavni del politike, v demokraciji pa sploh.

»Razdvajata narod? Izraze **razdvajanje** in celo **razkol** nekateri radi uporabljajo kot očitke o neki politiki, politikih, celo kot diskvalifikacije. Tisti, ki uporabljajo takšne izraze kot nekaj negativnega, želijo povedati, da osebe in teme, ki po njihovem razdvajajo ali povzročajo razkol (med ljudmi, v narodu), tega ne bi smele početi oz. jih celo biti ne bi smele, vsaj na javni sceni ne.

Z izrazi, besednimi zvezami »politično hranita drug drugega«, »razdvajata narod«, povzroča »razkol« med ljudmi ... njihov avtor želi nekoga očrniti, diskvalificirati ali mu jemlje pravico sodelovati v javnosti. Gre za temeljno nerazumevanje demokracije – hote ali nehote, namerano ali nenamerno, oboje je slabo. Gre za diskurz totalitarne miselnosti. Ker v javnem prostoru lahko nastopajo oziroma delujejo samo takšni, kot »meni« ustrezajo.

Je bilo

»Takrat je bilo ubitih tudi več kot 250 hrvaških ranjenih borcev, ki so se zdravili v bolnišnici. Poleg njih so bili ubiti tudi nekateri ...« (*Reporter*, 28. 10. 2022, str. 43) Ali: »... pokopani naj bi bili v neoznačenih ...« (*Zaveza*, šte. 125, str. 68)

Tudi raba trpnika **je bilo ubitih** in podobno je vsesplošno prisotna. Večina jo uporablja že dolgo. Razširjena je bila v času komunistične diktature in totalitarizma, ko so uporabljali vrsto nedoločnikov, trpnikov, posebnih tujk, da bi se zavarovali pred morebitnimi nevšečnostmi z režimom.

Kako pa si ta, ki si želi sprave, predstavlja, da bo ta videti? Ali mar tako, da bomo takrat enako mislili in da ne bomo več smeli pisati o negativnih temah?

Po demokratizaciji, in dolgo smo že v demokraciji, to ni več potrebno. Kljub temu velika večina ljudi to obliko še naprej uporablja. Gotovo večina nezavedno, ker so nanjo navajeni, ker jo uporabljajo »vsi«.

Če se že izognemo poimenovanju, potem uporabljamo vsaj aktivno obliko – tvornik, torej »so ga ubili«, ne pa trpnika »je bil ubit«. S tvornikom se storilcu že veliko bolj približamo, samo poimenovati ga še moramo.

Pobiti

»Je bilo pobitih ...« (*Zaveza*, šte. 125, str. 69)

Ali: Na pokopališču Dobrava pri Mariboru so leta 1990 postavili spomenik v spomin na tam umorjene vojne ujetnike, Hrvate, leta 1945. V protitankovskem jarku naj bi jih umorili 15.000. Na spomeniku so leta 1990 zapisali »Pobitim po 9. 5. 1945«.

Mnogi uporabljajo termin, da so jih med vojno ali po njej **pobili**. »Pobili« je oddaljevanje od določnejšega poimenovanja. To je še en izraz blažitve izraza **ubiti** (so jih ubili). Ostri u so nekoč zamenjali z mehkim p. Lahko bi rekli, da so s tem mehkim p pokrili vodnjak, da ne bi kdo padel vanj.

Samo neformalno razmišljanje: V slovenščini za mnoga dejanja uporabljamo začetno črko u: ubiti, umoriti, ugonobiti, utopiti (nekoga), ugrabiti, udariti, ukiniti, južni sosedje imajo tudi besedo upropastiti; ter še mnoge druge, kot ukrasti, uveljaviti. V pomembnih primerih gre za dejanje usmeriti nekam, na primer pod zemljo, v brezno, izpred naših oči (u torej kot prvotni v). Zanimivo, da ima tu odločilna prva črka u obliko jame, brezna, groba, vodnjaka, črka p pa začenja besedi pokrov in pokriti (nekaj prikriti), tudi pomiriti, pokoriti.

So padli

»Žrtve največkrat niso padale naključno.« (*Zaveza*, šte. 125, str. 67)

Mnogi pogosto uporabljajo izraz **padli**, na primer »v vojni je padlo x žrtev«, »padli za svobodo« in podobno. Uporaba tega izraza je anahronizem in je neprijemna, celo smešna. Namreč, padeš pogosto, ko se spotakneš, ali padeš v steni, z višine in podobno. Spet gre za tipično pisanje brez ustreznega razmisleka. Večinoma imamo na razpolago več in boljše izraze. Izraz »padli« je še posebej absurdno, ker z njim nadomestijo izraze, kot so ubiti ali umrli. Če je izraz »je bilo ubitih« nekoliko bolj določen, imajo tisti, ki se izogibajo določnejšemu pisanju, še vedno splošnejši izraz »je umrlo«. Ljudje imamo eno življenje, ko ga izgubimo, umremo (mnoge tudi ubijejo), ne pa, absurdno, pademo.

In še drug neprimeren izraz, ki je v splošni uporabi: »žrtve ležijo« tam in tam. Ne **ležijo**, ampak ali so jih »pokopali«, pogosto pa celo to ne, saj so jih (v primeru komunističnih umorov) »zakopali«.

So bežali

»Neutrudno je deloval /Zorko Simčič/ in bil eden mnogih tvorcev 'slovenskega čudeža', ko se je maloštevilna emigracija – zaradi zvestobe do žrtev komunizma in do vrednot, zaradi katerih so **bežali** – skozi več generacij ...«

»Pripovedna raven je zelo preprosta: gre za ljubezensko zgodbo med slovenskim političnim emigrantom, ki je **pobegnil** pred revolucijo ...« (oboje v: *Slovenski čas*, str. 12, 6. 12. 2022).

Izraz, da so zaradi komunističnega nasilja ogroženi Slovenci bežali čez mejo (v tujino) je samo eden od mnogih terminoloških nesmislov iz prejšnjega režima. Ljudje so pred komunizmom reševali svoje življenje, torej so se z **umikom** čez mejo **reševali**.

Zajeli, odpeljali

Mnogi uporabljajo termine »so ga vze-li«, »pobrali«, »odpeljali«. Primer: »Zajeli so ga in odpeljali v ...« (*Zaveza*, številka 125, str. 69)

Najprej, niso ga **odpeljali**, ampak v večini primerov **odgnali**. Ko je pisec uporabil gornje besede (zajeli), je v resnici šlo za **ugrabitev** (tudi za aretacijo ni šlo).

Še danes kdo uporabi termina iz časa komunističnega nasilja, tujki **likvidirati** ali **justificirati**. Z obema so komunisti prikrivali svoj zločin, slovenski besedi **ubili**, **umorili** sta namreč bolj razumljivi, imata večji učinek.

Tudi izraz **žrtve** je v vsesplošni uporabi in z njim prikrivajo bistvo, da so ljudi ubili, s čimer so izgubili vse.

O komunističnih izrazih »osvobodilna fronta« in »ljudska oblast« pa kdaj drugič.

Sprava

»Poudarjeno je bilo, da se namesto upoštevavanja različnih stališč tradicionalno netolerantni 'slovenski razkol' nadaljuje, tako da ne more priti do prave narodne **sprave**.« (*Novice*, str. 20, 28. 10. 2022)

Ljudje imamo eno življenje, ko ga izgubimo, umremo (mnoge tudi ubijejo), ne pa, absurdno, pademo.

»Pot **sprave** slovenskega naroda se je na državnem nivoju začela pred 32 leti in sprašujem se /poslanec Janez Žakelj/, kdaj bo prišel čas, ko bomo lahko za naš narod rekli, da lahko z **eno in edino resnico** o tragičnih povojnih dogodkih spravljeni in v slogi skupaj živimo.«

»Čeprav lahko ugotovimo, da bo še mnogo korakov potrebnih do dokončne sprave, pa me ...« (oboje v: *Gorenjski glas*, str. 8, 2. 11. 2022)

Kot sem zapisal že pri besedah razdor in razkol, tudi pri velikokrat uporabljeni besedi sprava gre za osnovo demokracije. Tu čisto na kratko: Kako pa si ta, ki si želi sprave, predstavlja, da bo ta videti? Ali mar tako, da bomo takrat enako mislili in da ne bomo več smeli pisati o negativnih temah? S čimer ne bi več delali razdora oziroma razkola. Smo vendar v demokraciji, ne pa v totalitarizmu enakomišljenja.

Vsi

Tudi uporaba zaimka **vsi** je vsesplošna. Gre za oblike: »vsi ljudje«, po »vsej Sloveniji«, po »celem svetu« in podobno.

Gre za tipično pretiravanje, ko želi govorec, avtor nekaj prikazati kot zelo pomembno, izjemno. Vsaj novinarji bi se morali besednim zvezam »vsi ljudje«, po »vsej Sloveniji«, po »celem svetu« in podobno zelo izogibati, saj so skoraj vedno netočne. Praktično nikoli ne gre za »vse«. Večinoma je kakšna izjema. Uporaba je absurdna v primerih po »vsej Sloveniji« ali po »celem svetu«, saj je več tistega, kar v opisanem ne nastopa, kot tistega, kar nastopa, več je tistega, česar ni, kot tega, kar je.

Ivo Žajdela